

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ GOVERNMENT DEBT AS A FACTOR OF ECONOMIC SECURITY

Стаття присвячена одному з вагомих показників економічної безпеки – державним запозиченням. Перевищення видатків і кредитування порівняно з обсягами залучених доходів залишається доволі значним у нашій країні. До найважливіших індикаторів стану державних фінансів належать показники публічного дефіциту, державного боргу, витрат і запозичень. Неможливо не зазначити, що стан економіки України нині – один із найнестабільніших у світі. Для покращення економічної ситуації в державі потрібне впровадження певних урядових дій, таких як формування ефективної антикорупційної політики, посилення відповідальності та покарання за корупційні діяння, спрощення умов ведення бізнесу та детінізація економіки, створення системи легкого доступу до інформації. У статті наведені основні статистичні дані щодо державного боргу країни та проаналізовано їхній вплив на економічну безпеку загалом. Було визначено основні методи регулювання державних запозичень та вибрано два найбільш доцільні для погашення державного боргу в сучасних умовах розвитку економіки. Зроблено висновки щодо пріоритетного вирішення проблеми швидкого повернення боргів України.

Ключові слова: державний борг, державні запозичення, залучені кошти, економічна безпека, методи регулювання державної заборгованості.

Стаття посвячена одному из весомых показателей экономической безопасности – государственным займам.

Превышение расходов и кредитования сравнительно с объемами привлеченных доходов остается достаточно значительным в нашей стране. К важнейшим индикаторам состояния государственных финансов принадлежат показатели публичного дефицита, государственного долга, расходов и заимствований. Невозможно не отметить, что состояние экономики Украины сегодня – одно из самых нестабильных в мире. Для улучшения экономической ситуации в государстве необходимо внедрение определенных правительственных действий, таких как формирование эффективной антикоррупционной политики, повышение ответственности и наказания за коррупционные деяния, упрощение условий ведения бизнеса и детенизация экономики, создание системы легкого доступа к информации. В статье приведены основные статистические данные относительно государственного долга страны и проанализировано их влияние на экономическую безопасность в целом. Были определены основные методы регулирования государственных заимствований и избраны два наиболее целесообразных метода для погашения государственного долга в современных условиях развития экономики. Сделаны выводы относительно приоритетного решения проблемы быстрого возвращения долгов Украины.

Ключевые слова: государственный долг, государственные заимствования, привлеченные средства, экономическая безопасность, методы регулирования государственной задолженности.

УДК 339.727.2

<https://doi.org/10.32843/infrastruct36-10>

Палешко Я.С.

к.е.н., доцент кафедри аналітичної економіки та менеджменту Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Кубецька О.М.

к.е.н., доцент, доцент кафедри аналітичної економіки та менеджменту Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

The article is dedicated to one of the considerable indexes of economic security – government loans. The work presents major statistics data concerning the government debt of the country as well as its influence on the economic security in general. Under the conditions of development of modern Ukrainian economy, in general, the biggest problem lies in the deficit of monetary funds. It is the factor of monetary funds deficit that influences the development of the country's economy in its common understanding and meaning. Effective use of country's external loans determines the level of economic system development and in its turn concerns all the constituents of the economy of the country as a system. One of the considerable indexes of economic security is debt sustainability of the financial system of the country. It is important to remember that loans may not only stimulate the economic development but also intensify the disbalance of the economic situation in the country. Relevance of the topic is determined by the factor that most of external loans are spent on expenditure for government debt payment. During the whole period of existence of Ukraine as an independent sovereign country external loans have been directed at coverage of current budget expenditure of social value. It is the sphere of orientation and usage of "external injections" in the form of monetary debts of Ukraine that has formed the structures and volume of the government debt. The main problem of the distribution of new credit funds lies in the repayment of old loans by means of new ones. The main threat to such an economic policy is the aggravation of the economic situation and the risk of default in the country. Taken into account the economic situation in the country, debt restructuring and conversion are to be used in order to regulate and decrease the amount of government debt. Prioritized solution of the rapid return of debt burden of Ukraine lies in the usefulness of credit funds. The most promising directions of investing money borrowings are such spheres of economy as transport, energy, improvement of the production of commonly used products. The basic methods of adjusting the state borrowing were certain and two most expedient methods are select for state debt retirement in the modern terms of development of economy. Drawn conclusion in relation to the priority decision of rapid return of the promissory loading of Ukraine.

Key words: public debt, state borrowing, attracted money, economic security, methods of adjusting of national debt.

Постановка проблеми. В умовах розвитку сучасної економіки України найбільшою проблемою є дефіцит грошових коштів. Саме фактор дефіциту грошових коштів найбільше впливає на розвиток економіки держави в загальному розумінні та значенні. Запозичення держави мають два відтінки: з одного боку, позитивно впливають на економіку держави, оскільки є ін'єкціями для розвитку, але, з іншого боку, у разі неправильного розподілу фінансових ресурсів посилюють дисбаланс економічної ситуації. Економіка – це динамічний механізм, що

під впливом певних факторів протягом певного часу переходить з одного стану в інший. Тому для якісної трансформації потрібно мінімізувати вплив негативних чинників. Оскільки державний борг є одним із головних показників економічної безпеки, необхідним є аналіз стану запозичень натеper та пошук актуального методу регулювання ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика управління та пошук вигідного розподілу державних запозичень досліджується багатьма науковцями. У нашій країні дослідженню

державних запозичень та економічної безпеки держави присвячені праці В. Лошенюк, В. Губаря, О. Барановський, М. Савостьяненко, О. Борисюк.

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення впливу державних запозичень на економічну безпеку держави та пошук можливих напрямів зменшення негативного впливу боргу на розвиток економічної ситуації в країні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слід зазначити, що зовнішній борг є складником економічної системи країни, він має вплив, як прямий, так і непрямий, на грошово-кредитну систему, а як наслідок – на валютну систему, значний вплив на рівень інфляції та іноземні інвестиції [1, с. 87].

Ефективне використання зовнішніх запозичень країни визначає рівень розвитку економічної системи та торкається всіх складників економіки країни як системи.

Одним із вагомих показників економічної безпеки є саме боргова стійкість фінансової системи країни. Слід пам'ятати, що запозичення можуть як стимулювати економічний розвиток, так і посилити дисбаланс економічної ситуації в державі.

Актуальність теми визначається тим фактором, що більша частина зовнішніх запозичень країни витрачається на видатки державного боргу. За весь час існування України як незалежної суверенної держави зовнішні запозичення спрямовувалися на покриття поточних бюджетних витрат соціального значення. Саме сфера спрямованості та використання «зовнішніх ін'єкцій» у вигляді грошових позик України сформувала структури та обсяг державного боргу [2, с. 3].

В умовах фінансової глобалізації для України характерний приріст боргових зобов'язань із таких причин, як:

- стримання валютного курсу;
- відсутність на доцільному рівні власних грошових надходжень для фінансування поточного дефіциту бюджету країни;
- сплата боргових зобов'язань за раніше придбаними борговими позиками [3, с. 4].

Нижче наведено статистичні дані державного боргу за 2019 рік (табл. 1).

Основною проблемою розподілення нових кредитних коштів є погашення старих кредитів за рахунок нових, а також слід зазначити, що зовнішні запозичення спрямовані на покриття поточних бюджетних витрат соціального значення. Найголовнішою загрозою ведення такої економічної політики є загострення економічної ситуації та ризик дефолту в країні [2, с. 3].

Згідно з Маастрихтською угодою критична величина державного боргу щодо величини ВВП країни має становити не більше 60%. У нашій державі такий норматив також прийнятий. Можна дійти висновку, що відносна величина державного боргу до обсягу ВВП може охарактеризувати ступінь економічної безпеки країни. Тобто чим ближчий обсяг боргу до 60% від ВВП, тим більша загроза економічній безпеці країни [5, с. 128].

Нижче наведені статистичні дані про стан державного боргу України щодо ВВП (табл. 2).

У травні 2019 року державний борг України вперше з 2014 року став меншим за 60% ВВП. У першому кварталі 2019 року український уряд витратив по 42 мільярди гривень на обслуговування боргів. Водночас Україна додатково позичила 113 мільярдів гривень. Також, за даними Мінфіну, обсяг виплат за державним боргом до кінця 2019 року зріс на 15,3 мільярда гривень. Загалом за рік уряд має виплатити 461 мільярд гривень.

Таблиця 1

Державний та гарантований державою борг України в 2019 році

Державний та гарантований державою борг України в 2019 р. (млн. грн.)			
дата	загальний борг	зовнішній борг	внутрішній борг
на 31.12.2018	2 168 627,1 +46150.7; +2.2%	1 397 217,8 +2.0%	771 409,3 +2.5%
на 31.01.2019	2 171 916,8 +3289.7; +0.2%	1 397 067,4 0.0%	774 849,5 +0.4%
на 28.02.2019	2 111 898,5 -60018.4; -2.8%	1 351 571,1 -3.3%	760 327,3 -1.9%
на 31.03.2019	2 146 643,8 +34745.3; +1.6%	1 372 157,7 +1.5%	774 486,1 +1.9%
на 30.04.2019	2 124 804,9 -21838.9; -1.0%	1 337 319,4 -2.5%	787 485,5 +1.7%
на 31.05.2019	2 106 493,2 -18311.7; -0.9%	1 308 921,5 -2.1%	797 571,8 +1.3%
на 30.06.2019	2 102 409,6 -4083.6; -0.2%	1 309 333,7 0.0%	793 075,9 -0.6%
на 31.07.2019	2 066 922,5 -35487.1; -1.7%	1 246 005,3 -4.8%	820 917,2 +3.5%
на 31.08.2019	2 067 125,2 202.7; +0.0%	1 250 869,4 +0.4%	816 255,8 -0.6%

Джерело: [4]

Динаміка сукупного державного боргу і ВВП України, 2009–2019 рр.

Динаміка сукупного державного боргу і ВВП України з 2009 р. по 2019 р. (млн. грн.)				
Державний борг (усього)		Валовий внутрішній продукт (ВВП)		держборг / ВВП
на 31.12.2009	316 885	за 2009	913 345	34.7%
на 31.12.2010	432 235 +115351; +36.4%	за 2010	1 082 569 +169224; +18.5%	39.9%
на 31.12.2011	473 122 +40886; +9.5%	за 2011	1 316 600 +234031; +21.6%	35.9%
на 31.12.2012	515 511 +42389; +9.0%	за 2012	1 408 889 +92289; +7.0%	36.6%
на 31.12.2013	584 114 +68604; +13.3%	за 2013	1 454 931 +46042; +3.3%	40.1%
на 31.12.2014	1 100 564 +516450; +88.4%	за 2014	1 566 728 +111797; +7.7%	70.2%
на 31.12.2015	1 572 180 +471616; +42.9%	за 2015	1 979 458 +412730; +26.3%	79.4%
на 31.12.2016	1 929 759 +357579; +22.7%	за 2016	2 383 182 +403724; +20.4%	81.0%
на 31.12.2017	2 141 674 +211916; +11.0%	за 2017	2 982 920 +599738; +25.2%	71.8%
на 31.12.2018	2 168 627 +26953; +1.3%	за 2018	3 558 706 +575786; +19.3%	60.9%
на 31.08.2019	2 067 125 -101502; -4.7%	за 2019		

Джерело: [4]

Проаналізувавши таблицю 1, можна дійти висновку, що економічна безпека держави перебуває на критичному рівні. В Україні склалася стійка тенденція нарощування видатків бюджету проти дохідної частини. Це приводить до дефіциту та створює потребу в запозиченнях для його покриття. З огляду на дані Мінфіну, станом на 31.08.2019 державний борг щодо ВВП становить 60,9%, це є прямим доказом нагальної потреби вирішення проблеми заборгованостей країни, оскільки з урахуванням вище викладеного економічна безпека держави перебуває під загрозою. Нині боргова стратегія країни ризикована, надмірна частка державного боргу щодо рівня ВВП створює загрозу для макроекономічної стабільності держави.

Нині є потреба в пошуку подолання бюджетного дефіциту та збалансованості доходів і витрат країни. Вирішення проблеми державних запозичень передбачає зниження боргового навантаження та ризику невиконання боргових обов'язків держави перед кредиторами [6, с. 42].

Слід розібратися з основними методами, які використовуються для регулювання державних запозичень (рис. 1).

Рефінансування державного боргу – погашення суми боргу, а також відсотків за ним за рахунок коштів, отриманих від розміщення нових боргових зобов'язань держави на фінансових ринках (як внутрішньому, так і зовнішньому).

Новація – укладання додаткової угоди між кредитором та позичальником щодо зміни одних боргових зобов'язань на інші.

Уніфікація – об'єднання декількох державних позик в одну.

Конверсія – зміна розміру належних до сплати відсоткових сум за кредитом, тобто зміна прибутковості кредиту для кредитора.

Консолідація – перенесення дати виплати за кредитом на пізніший термін.

Відстрочка погашення позик – це перенесення дати виплати за кредитними зобов'язаннями та відмова держави сплачувати дохід за цими борговими зобов'язаннями.

Анулювання державного боргу – це відмова держави від усіх кредитних зобов'язань.

Реструктуризація – це перегляд умов обслуговування боргу щодо відсотків за кредитом, суми, термінів повернення або списання боргу.

Сек'юритизація – це обмін боргових зобов'язань на облігації.

Обмін облігацій за регресивним співвідношенням – коли декілька раніше випущених облігацій прирівнюються до однієї нової.

Дострокове погашення – економія бюджетних коштів за необхідності їх майбутнього обслуговування.

Кожен із наведених методів має свою специфіку. Слід розробити єдину концепцію боргової стратегії, в якій державні запозичення будуть використовуватися для забезпечення економічного зростання країни, а також чіткий план повернення боргу та доцільність нових позик [6, с. 42].

З огляду на економічну ситуацію, яка склалася натеper, доцільно розглянути два методи управління державними зобов'язаннями, а саме:

Рис. 1. Методи управління державними запозиченнями

Джерело: авторська розробка

конверсія боргових зобов'язань та рефінансування державного боргу (рис. 2).

Конверсію на практиці можна представити такими варіантами:

- «Борг на борг» – ситуація, коли країна-позичальник обмінює власні борги перед іншими країнами на борги інших країн перед нею.
- «Борг на експорт» – ситуація, коли борги списуються за рахунок експорту готової продукції.
- «Борг на власність» – ситуація, коли борги списуються або покриваються за рахунок акцій підприємств, землі та нерухомості.

– «Борг на національну валюту» – ситуація, коли держава-позичальник отримує добровільну допомогу для розвитку власної економіки.

Зважаючи на економічну ситуацію в країні, для регулювання та зменшення боргових запозичень держави слід використовувати реструктуризацію та конверсію боргу. Найменш платоспроможним країнам-боржникам для полегшення повернення грошових запозичень надається допомога урядів-кредиторів у межах «Паризького клубу».

Пріоритетним вирішенням швидкого повернення боргового навантаження України є доцільність

Рис. 2. Види конверсії державних запозичень

Джерело: авторська розробка

використання кредитних коштів. Найперспективнішими напрямками вкладання грошових заповичень являються такі сфери економіки як транспортна, енергетична сфера, удосконалення виробництва тих продуктів, які широко використовуються.

Першочерговим завданням для уряду має бути розроблення фінансової програми для спрямування грошових та капітальних ресурсів у промислове виробництво [7, с. 8].

У сучасних умовах забезпечення економічної безпеки України важко переоцінити. Тому сьогодні особливу актуальність має завдання розроблення державної стратегії економічної безпеки. Аналіз основних тенденцій, загроз у сфері фінансових інститутів та зовнішнього державного боргу дає змогу виділити такі напрями стратегічних цілей розвитку.

1. Підвищення ефективності фінансового регулювання, спрямованого на врахування зовнішніх та внутрішніх чинників розвитку.

2. Подолання диспропорцій економічного розвитку, що сприяє стійкому економічному росту.

3. Довгострокова політика зростання заощаджень та інвестицій.

4. Збалансованість бюджетної системи та бюджетної стратегії для врівноваження розвитку регіонів України і поступового збільшення частки фінансових ресурсів регіональних бюджетів.

Висновки з проведеного дослідження. Наша держава перебуває на особливо важливому етапі пошуку свого місця в системі міжнародної спільноти. Україні необхідно йти шляхом зменшення державного боргу та доцільного застосування заповичень для стабільного розвитку економіки держави. Це дасть змогу дійсно стати конкурентноспроможним елементом на міжнародній арені економічних відносин. Розв'язання проблеми економічної безпеки є довгостроковим процесом, проте вкрай необхідним в умовах посилення нестабільності світової економічної кон'юнктури. Конкретні заходи держави в цьому напрямі можуть бути різними, але в результаті всі вони зводяться до створення можливостей зростання доходів і скорочення витрат бюджету.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Рожко О. Економічна природа та значення державного кредиту в економіці України. *Банківська справа*. 2011. № 4. С. 81–89.

2. Присяжнюк О.О. Особливості управління та обслуговування державного боргу України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 2. С. 3.

3. Балута І.В. Аналіз діяльності міжнародних неурядових організацій в умовах глобалізації. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. № 1. С. 1–6.

4. Офіційний сайт Держстату України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/2019/> (дата звернення 21.10.2019).

5. Костюченко В.М. Концептуальні підходи та теоретичні основи зовнішньої заборгованості в умовах глобалізації економіки. *Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Економічні науки*. 2010. Вип 7 (25). Ч. 2. С. 123–135.

6. Алексеев С.В. Коррупция в переходном обществе: социологический анализ: автореф. дис. докт. соц. наук: 22.00.04; Южно-Российский государственный технический университет (Новочеркасский политехнический институт). Новочеркасск, 2008. 42 с.

7. Єщенко П.С. Bubble economics як економіка фінансових спекуляцій. *Теоретичні і прикладні питання економіки*. 2015. Вип. 21. С. 3–11.

REFERENCES:

1. Rozhko O. (2011) Ekonomichna pryroda ta znachennia derzhavnoho kredytu v ekonomitsi Ukrainy [Economic nature and importance of government credit in the economy of Ukraine]. *Bankivska sprava*, no. 4, pp. 81–89.

2. Prisyazhnyuk O.O. (2011) Osoblyvosti upravlinnia ta obsluhovuvannia derzhavnoho borhu Ukrainy [Features of management and servicing of the government debt of Ukraine]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, no. 2, p. 3.

3. Baluta I.V. (2017) Analiz diialnosti mizhnarodnykh neuriadovykh orhanizatsii v umovakh hlobalizatsii [Analysis of the activity of international non-governmental organizations in the context of globalization]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*, no. 1, pp. 1–6.

4. Ofitsiynyi sait Derzhstatu Ukrainy [Official site of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/2019/> (accessed 21 October 2019).

5. Kostuchenko V.M. (2010) Kontseptualni pidkhody ta teoretychni osnovy zovnishnoi zaborhovanosti v umovakh hlobalizatsii ekonomiky [Conceptual approaches and theoretical foundations of external debt in the context of economic globalization]. *Zbirnyk naukovykh prats Luts'koho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, no. 7 (25), part 2, pp. 123–135.

6. Alekseev S.V. (2008) *Korruptsiya v perekhodnom obshchestve: sotsiologicheskii analiz* [Corruption in a transition society: a sociological analysis] (PhD Thesis), Novocheerkassk: South-Russian State Technical University (Novocheerkassk Polytechnic Institute).

7. Ieshchenko P.S. (2015) Bubble economics yak ekonomika finansovykh spekulatsii [Bubble economics as an economy of financial speculation]. *Teoretychni i prykladni pytannia ekonomiky*, vol. 21, pp. 3–11.

Paleshko YanaCandidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Analytic Economy and Management
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs**Kubetska Olga**Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Analytic Economy and Management
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs**GOVERNMENT DEBT AS A FACTOR OF ECONOMIC SECURITY**

The purpose of the article. The article is dedicated to one of the considerable indexes of economic security – government loans. The work presents major statistics data concerning the government debt of the country as well as its influence on the economic security in general.

Under the conditions of development of modern Ukrainian economy, in general, the biggest problem lies in the deficit of monetary funds. It is the factor of monetary funds deficit that influences the development of the country's economy in its common understanding and meaning.

Effective use of country's external loans determines the level of economic system development and in its turn concerns all the constituents of the economy of the country as a system.

Methodology. One of the considerable indexes of economic security is debt sustainability of the financial system of the country. It is important to remember that loans may not only stimulate the economic development but also intensify the disbalance of the economic situation in the country.

Results. Relevance of the topic is determined by the factor that most of external loans are spent on expenditure for government debt payment. During the whole period of existence of Ukraine as an independent sovereign country external loans have been directed at coverage of current budget expenditure of social value. It is the sphere of orientation and usage of "external injections" in the form of monetary debts of Ukraine that has formed the structures and volume of the government debt.

The main problem of the distribution of new credit funds lies in the repayment of old loans by means of new ones. The main threat to such an economic policy is the aggravation of the economic situation and the risk of default in the country.

According to the Maastricht Agreement, the critical amount of government debt to the country's GDP should be no more than 60%. In our country, such a standard has also been adopted. It can be concluded that the relative value of government debt to GDP can characterize the degree of economic security of the country. That is, the greater the amount of debt is to 60% of GDP, the greater appears to be the threat to the economic security of the country.

In May 2019, the government debt of Ukraine for the first time since 2014 became less than 60% of GDP. In the first quarter of 2019 the Ukrainian government spent 42 billion UAH on debt service. At the same time, Ukraine additionally borrowed 113 billion UAH.

There is a steady tendency in Ukraine to increase budget expenditures against the revenues. It leads to a deficit and creates a need for borrowing to cover it. According to data of the Ministry of Finance, from August 31, 2019, the government debt to GDP is 60.9%, which is a direct proof of the urgent need to resolve the country's debt, as taken into account the above-mentioned, the economic security of the state is threatened. At this point the country's debt strategy is risky and excessive share of public debt to the level of GDP poses a threat to the macroeconomic stability of the country.

Practical implications. Taken into account the economic situation in the country, debt restructuring and conversion are to be used in order to regulate and decrease the amount of government debt.

Prioritized solution of the rapid return of debt burden of Ukraine lies in the usefulness of credit funds. The most promising directions of investing money borrowings are such spheres of economy as transport, energy, improvement of the production of commonly used products.

Value/originality. Although solution of the problem of economic security is a long-term process, it is extremely necessary under the conditions of increasing instability of the world economic environment. Specific measures, undertaken by the state in this direction, may be different, but finally all of them result in the creation of possibilities to increase income and to reduce the budget expenditure.